

образования. № 1. 2010. С. 59–63.

4. Маткин В. В. Теория и практика развития интереса к профессионально-творческой деятельности у будущих учителей: ценностно-синергетический подход : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Екатеринбург, 2002. 355 с.

5. Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология: словарь системы основных понятий. Москва : Либроком, 2013. 208 с.

6. Павленко Е. А. Компетентностный подход – основа формирования методической культуры будущего преподавателя экономики. *Wyzwania i zaniechania w kształceniu dorosłych* : zb. prace naukowa / redakcja naukowa Elzbieta Jaszczyszyn, Ewa Jagiełło, Jolanta Szada-Borzyszowska. Siedlce : Uniwersytet Przemysłowo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedleckie Towarzystwo Naukowe, 2014. T. 4. С. 241–256.

REFERENCES

1. Blauberger, I. V., Yudin, E. G. (1973). *Stanovlenie i sushchnost' sistemnogo podhoda*. [Formation and essence of the system approach]. Moscow.

2. Borisenkov, V. P. (2008). *Vsegda aktual'naya problema*. [Always an actual problem]. Moscow.

3. Dubova, M. V. (2010). *Kompetentnostnyj podhod sredi sovremennyh pedagogicheskikh podhodov v sisteme obshchego obrazovaniya*. [Competence approach among modern pedagogical approaches in the general education system]. Moscow.

4. Matkin, V. V. (2002). *Teoriya i praktika razvitiya interesa k professional'no-tvorcheskoj deyatel'nosti u budushchih uchitelej: cennostno-sinergeticheskij podhod*. [Theory and practice of developing interest in professional and creative activity among future teachers: value-synergetic

approach]. Ekaterinburg.

5. Novikov, A. M., Novikov, D. A. (2013). *Metodologiya: slovar' sistemy osnovnyh ponyatij*. [Methodology: vocabulary of a system of basic concepts]. Moscow.

6. Pavlenko, E. A. (2014). *Kompetentnostnyj podhod – osnova formirovaniya metodicheskoy kul'tury budushchego prepodavatelya ekonomiki*. [The competence-based approach is the basis for the formation of the methodological culture of the future teacher of economics]. Siedlce.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПАВЛЕНКО Олена Олексіївна – доктор педагогічних наук, доцент, дійсний член Міжнародної Асоціації професорів слов'янських країн (м. Софія, Болгарія), професор кафедри соціальної роботи Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Наукові інтереси: моделювання процесу підготовки майбутніх фахівців в системі університетської освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PAVLENKO Olena Oleksiivna – Doctor of Pedagogic, Associate Professor, Actual Member of Association of Professors' Slavic countries (Sofia, Bulgaria), Professor of the Chair of Social Work, Dnipro National University the name of Oles Honchar, city.

Circle of scientific interests: modeling of the process of future professional's training in the system of university education.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2020 р.

УДК 37.09

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-53-58

РАДУЛ Ольга Сергіївна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6342-8168>

e-mail: olga.s.radul@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ПОГЛЯДАХ УТОПІСТІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Громадське дошкільне виховання все більше стає частиною системи освіти в різних країнах світу, що зумовлено багатьма причинами: задіяністю жінок у виробничій сфері, збільшенням кількості неповних сімей, перевагами педагогічно організованого дитячого середовища тощо. Якщо в розвинених країнах

світу громадським дошкільним вихованням охоплено до 40 % дітей, то в країнах, що розвиваються – 15–18 %, і цей процент постійно збільшується.

Упродовж багатьох століть у різних народів і в різних країнах виховання малих дітей відбувалося в родинному колі на засадах народної педагогіки. Однак окремі філософи, педагоги висловлювали чимало ідей в галузі

громадського виховання дітей дошкільного віку. Найбільше їх представлено в утопічній літературі, яка змальовувала картини ідеальної та гармонійної держави. Частина з них втілена в життя у XIX–XXI століттях в різних країнах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні десятиліття в нашій країні, у зв'язку зі зміною ідеології, праці утопістів фактично не вивчаються, не розглядається їх внесок у розвиток педагогіки, зокрема й дошкільної, хоча багато їхніх ідей заслуговують на увагу і сьогодні. Більша увага дослідників, переважно філософів, істориків, політологів, приділялася вивченню соціальних поглядів утопістів. Спеціальних досліджень із вивчення їхніх педагогічних ідей мало. З-поміж усіх утопістів, педагогічні ідеї яких вивчалися найбільше, це Томазо Кампанелла, Шарль Фур'є та Роберт Оуен, оскільки саме у творах і діяльності цих діячів питання виховання посідають вагоме місце. Насамперед, це дослідження радянських часів і то нечисленні, зокрема це праці Василькової Ю. В. «Педагогические взгляды Шарля Фурье» (1986), Зільберфарба І. І. «Социальная философия Ш. Фурье» (1964). В останні 30 років праці утопістів не перевидавалися. Водночас зазначимо, що уривки з творів окремих утопістів входять до хрестоматій з історії педагогіки [2; 6; 9 та ін.].

У зв'язку із зазначеним вище, вважаємо доречним актуалізувати педагогічні ідеї гуманістів в галузі громадського дошкільного виховання, в чому і полягає **мета статті**.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідеї організації громадського виховання дітей дошкільного віку виникли ще за часів античності, зокрема в працях Платона «Держава» та «Законо», в яких описується утопічна картина ідеальної держави, де люди живуть за розумно встановленими законами у цілковитій гармонії. Платон, вірогідно розуміючи, що створити таку ідеальну державу на землі ніколи не вдасться, проте вважає, що наблизитися до неї можна завдяки правильному вихованню. А для цього виховання повинно стати громадським, єдиним і здійснюватися під керівництвом найдостойніших учителів. Для цієї справи треба долучити всі сили держави. При цьому громадське виховання всіх повноправних громадян повинно бути обов'язковим.

У «Державі» Платон пропонує відмовитись від сім'ї і виховувати дітей від самого народження у спеціальних виховних будинках, де їх годує штат годувальниць. Однак у «Законах» Платон все ж визнає сім'ю і намічає організувати громадське виховання

для дітей усього міста чи поселення, спільне для хлопчиків і дівчаток з трьох до шести років. Він пропонує збирати їх в особливих місцях для ігор (своєрідних дитячих майданчиках) при святилищах. Над усіма дітьми і їхніми годувальницями будуть поставлені 12 жінок – по одній на кожну групу дітей, щоб слідкувати за порядком. Цих жінок щорічно будуть призначати охоронці законів.

Платон рекомендує виховувати дітей за допомогою ігор, казок, переказів, музики. При цьому відбір музичних творів та оповідань для переказів повинен контролюватися державою – усе повинно бути максимально морально. Вплив інших соціальних факторів, зокрема й сімейного виховання, які виходять за межі чітко організованого виховання, Платон передбачав максимально обмежити.

Отже, Платон одним із перших висуває ідею громадського виховання дітей дошкільного віку, яке підпорядковується державі.

В епоху Відродження найбільш відомими утопічними творами, в яких розглядаються і питання виховання, стають «Утопія» Томаса Мора та «Місто Сонця» Томазо Кампанелли. У першій виховання малих дітей відбувається в сім'ї, у другій – виховання з самого народження є громадським. Тому зупинимося на окремих ідеях дошкільного виховання за твором італійця Кампанелли, яке розпочинається із немовляти і закінчується 7-річним віком.

Наголосимо, що за виховання малих дітей у державі відповідає помічник правителя Любов або Мор (три букви з іт. amore), у розпорядженні якого є багато наставників і наставниць: «Вигодована грудьми матері дитина переходить під опіку начальниць, якщо це дівчинка, і начальників, якщо це хлопчик» [3, с. 148]. Дітей одягають у гарні барвисті плаття (дорослі носять переважно білий одяг).

У два-три роки дітей поділяють на 4 зағони, яких доглядають поставлені на чолі їх четверо вчених літніх мужів. Під їх керівництвом діти разом, немов граючись, навчаються говорити і вчать азбуку, яка зображена на мурах міста, розглядають картини, які зображені на стінах будинків, а також знайомляться по зображенням з історією та мовами.

Кампанелла наголошує, що вчені мужі піклуються і про фізичний розвиток дітей. Так, коли діти трохи підростають, вони з ними гуляють, займаються гімнастикою, бігом, метанням диску та іншими вправами й іграми, в яких рівномірно розвиваються всі їх члени. Сидячі ігри забороняються, перевага надається

рухливим: у м'яч, в обруч тощо. Усі діти повинні вміти плавати, для чого у місті та поза ним влаштовані басейни. До сьомого року діти у місті Сонця ходять завжди босоніж і з непокритою головою.

Важливим аспектом догляду за дітьми та їхнім фізичним розвитком є харчування. Якщо в місті Сонця літні люди їдять тричі на день, усі інші дорослі двічі, то діти – чотири рази на день. Оскільки і харчування є громадським, то за ним слідкують лікарі. В їхні обов'язки входить замовлення кухарям їжі на кожен день: що готувати літнім людям, а що молодим і що хворим. Утопійці «дуже точно розрізняють харчі корисні й шкідливі» [3, с. 163]. В один день вживають м'ясо, в інший – рибу, у третій – овочі.

З метою ознайомлення з майбутньою працею та з'ясування нахилів кожного, дітей водять у майстерні до шевців, пекарів, ковалів, теслярів, живописців і т.і. Дітей також вчать грати на всіх музичних інструментах (окрім труб і барабанів).

Як бачимо, Кампанелла висуває ідею створення спеціальних державних органів з громадського виховання дітей, яке спрямоване на гармонійний розвиток дитини. При цьому велике значення в розвитку дітей надається різноманітним іграм.

В епоху Просвітництва, Великої французької революції питання громадської освіти і виховання стають більш актуальними. Основними гаслами епохи стають рівність, братерство, свобода. Збільшується кількість утопічних праць, поширюється філантропічна діяльність, зокрема і в галузі дошкільного виховання. Так, у середині XVIII ст. ідею громадського дошкільного виховання дітей з 5 років пропагує французький письменник, філософ Мореллі у творі «Кодекс природи» [4]. Він пропонував для всіх дітей (окремо для хлопчиків і дівчаток) створити спеціальні будинки, де для всіх створені однакові умови. Виховують дітей по черзі батьки і матері по 5 днів під наглядом голови регіону. Основна увага приділяється моральному, фізичному (за допомогою ігор), розумовому вихованню.

Найбільше уваги дошкільному вихованню приділено у працях утопіста Шарля Фур'є, написаних на початку XIX ст. Зокрема, у творі «Новий господарський світ, або природовідповідний соціетарний спосіб дії» третій розділ присвячено вихованню у ладі гармонії [7; 8].

У житті малої дитини Фур'є виокремлює кілька періодів: первинне дитинство (сирий вік) – від народження до 2 років (від народження до першого року – сосунки, від 1

до 2 років – карапузи); раннє дитинство – від 2 до 4,5 років (від 2 до 3 років – пустуни, від 3 до 4,5 років – малята (малюки і малявочки); середнє дитинство – від 4,5 до 9 років (від 4,5 до 6,5 – херувіми і херувімки). Виховання дитини із народження є громадською справою [7, с. 336].

Вимогу громадського виховання Фур'є обґрунтовує кількома причинами. Насамперед, Фур'є виступає за рівноправність та емансипацію жінок. У тому суспільстві, в якому жив філософ, бідна жінка народжувала багато дітей і весь час мала працювати, щоб прогодувати їх, зовсім забуваючи про своє власне життя. При цьому зовсім не враховувалися й індивідуальні особливості дітей, усіх виховували однаково й одноманітно. З іншого боку, в новому суспільстві будуть створені всі умови для всебічного розвитку дітей, за допомогою спеціально підібраних для різних вікових груп дітей нянь – *bonnes* (з фр. – добрий) і вихователів – *боннінів* і *боннен* (неологізми, придумані Фур'є, що походять від *bonnes*), менторів і менторок (або менторенів і менторин).

Зупинимось на кожному віковому періоді більш детально.

Згідно Ш. Фур'є, виховання повинно вести людину до щастя, а воно можливе за двох умов: при багатстві і здоров'ї. Відповідно дитині треба дати добре фізичне виховання, а оскільки багатство створюється працею, то треба розвивати індустріальні нахили, знайомити дітей з різними видами праці.

Метою першого вікового періоду є фізичне виховання та розвиток органів чуття. Наголошуючи на застосуванні принципу природовідповідності виховання, Ш. Фур'є дітей від народження до року (грудних) і до двох (карапузів) поділяє на три групи: тихі (спокійні), норолівні і нестерпні (чортенята або дияволенята), яких розташовують відповідно у шести залах. При цьому температура у приміщеннях дозволяє тримати дітей у легкому одязі. Малята перебувають у люльках, а згодом і в еластичних циновках, відокремлених між собою за допомогою шовкових чи льняних сіток, які дають дитині свободу і швидкість рухів. Фур'є акцентує увагу на тому, що, розвиваючи спритність, треба привчати дитину користуватися обома руками, щоб не прирікати одну руку «на вічну неумілість» [8, с. 58].

Із шести місяців, вважає Фур'є, у дітей будуть розвиватися різні органи чуття – за допомогою їжі, концертів (слухання тріо та квартетів), іграшок, прогулянок у візочках тощо.

Доглядають і виховують дітей няні і годувальниці (*bonnes*), які мають до цієї справи природне покликання. Ш. Фур'є наголошує, що вони підбираються відповідно до характерів (темпераменту) дітей: найменш терплячі доглядають тихих малюків, найспокійніші – чортенят. Вивчаючи дітей, вони підбирають і відповідні методи виховання. Нянь досить багато: щодня дітей доглядають 48 жінок і дівчаток 7–9-річного віку. Кожна з них працює лише один раз у три дні 8 годин. Робота цих жінок дуже шанована у новому суспільстві, їх вважають спільними матерями, їм відводять почесні місця на святах. Хоча виховання громадське, матері відвідують дітей у будь-який час.

Наглядають за дітьми і лікарі, відвідуючи дітей щодня. Наголосимо, що, за Фур'є, у ладі гармонії лікарі отримують більшу винагороду, чим більше здорових людей, а не хворих. Мета роботи лікарів полягає в тому, щоб старі люди були бадьорими, а діти міцними.

Із двох років життя дитини відбуваються перші кроки в галузі виробничої праці. Для виявлення і розвитку індустріальних навичок дітей водять по різним майстерням, де є маленькі знаряддя праці. Для дітей усі роботи, які вони пробують виконувати, є забавою, оскільки вони роблять тільки те, що їм подобається, що захоплює.

Ш. Фур'є наголошує, що один вихователь – боннен чи бонніна – водить зазвичай всього трьох пустунів одночасно, що дозволяє краще пізнати дітей, їхні індивідуальні особливості, уподобання. Вихователь не тільки дає можливість дитині виявити свої схильності, а й допомагає долучитися до соціального середовища. Ш. Фур'є наголошує, що вік дитини з 2 до 3 років є найвпливовішою стадією виховання. Успіх дитини на цьому етапі трудової діяльності є запорукою неперервного успіху упродовж усього дитячого життя, а тому роль вихователя на цьому етапі виняткова. Відповідно, основні вимоги до бонненів і боннін – це, як і на попередніх етапах, насамперед покликання до цієї справи, а також розсудливість, твердість, «пристрасна» зацікавленість справою виховання дітей саме цього віку.

Наступний віковий період, за Шарлем Фур'є, триває з 3 до 4,5 років. Із трьох років у дітей починається розрізнення за статтю (малюки і малявки), їх починають одягати у різний одяг – дівчачий і хлоп'ячий (нагадаймо, що і в бідних і багатих сім'ях ще й у XIX ст. хлопчики і дівчатка до 7 років носили однакові довгі сорочки). На цьому етапі життя діти пробують себе у більшій

кількості видів праці, задовольняючи різноманітні пристрасті, бажання.

Вихователі ладу гармонії (ментори і менторини) прагнуть якомога ретельніше розвивати характер дитини. Їхня виховна мета – спрямовувати всі здібності дитини до виробничої праці і корисного навчання. Для її реалізації вихователь підбирає дітей в групу за власними симпатіями, з іншого боку, і дитина обирає свого вихователя за духовною спорідненістю.

У вихованні дітей Фур'є пропонує використовувати гармонічні іграшки [8, с. 72–73], які є імітацією справжніх речей, мініатюрними іграшками. Вони є семи різних розмірів (для різного віку) – овочі, собаки, лопатки, возики, барабани, ляльки тощо. Такі іграшки використовуються з метою навчання, підготовки до дій із справжніми речами. Як бачимо, у цьому випадку Фур'є спирається на досвід народної педагогіки, використовуючи різноманітні іграшкові, мініатюрні, знаряддя праці та побуту у залученні дитини до життя.

На цьому етапі виховання за допомогою спеціальних вихователів завершується. Філософ уважав, що з 4,5 років дитина буде вже готова виховуватися більше самостійно в наукових або виробничих об'єднаннях. Дитина може одночасно вивчати сільське господарство, фабричне виробництво, науки і мистецтва. Для цього у неї вже розвинений інтерес та сформовані елементарні трудові вміння. Водночас Фур'є, як філософ епохи Просвітництва, розвиває ідеї Ж. Ж. Руссо стосовно вільного виховання, свободи дитини. Зокрема, діти мають повну свободу у виборі виду праці та її тривалості, абсолютну незалежність або свободу від підпорядкування будь-якому керівнику [8, с. 64–66]. При цьому патріархи, вихователі, ментори втручаються у виховання, допомагають тільки в разі потреби самої дитини.

Загалом Ш. Фур'є, будучи прибічником громадського виховання, які і інші утопісти, великого значення у вихованні дітей різного віку надає соціальному середовищу. Так, у ладі гармонії, починаючи з 2–3 років вихователями стають і самі діти – ровесники та старші. Причин цього кілька: веселий настрій як супутник дитячих об'єднань під час спільних справ; різноманітні кампанії дітей за обіднім столом, об'єднаних смаками до тих чи тих страв (діти мають власну спеціальну кухню); наслідування діям старших дітей; колективне піднесення, хвилювання під час свят та підготовки до них; виявлення корпоративного духу;

змагання і суперництво між групами дітей тощо.

Виходячи з принципу природовідповідності, Ш. Фур'є великого значення надає розвитку органів чуття дітей. Для цього він пропонує використовувати оригінальні засоби – оперу і кухню. Так, за допомогою кухні розвиваються смак і нюх, за допомогою опери – зір і слух. Почуття ж дотику розвивається у різноманітних видах праці.

Опера посідає перше місце серед стимулів практичного виховання раннього дитинства. Фур'є обирає оперу, бо в ній поєднується кілька мистецтв (музика, поезія, пантоміміка, хореографія, гімнастика, живопис (декорації)), тобто «сукупність усіх матеріальних гармоній» і «дух помірної єдності» [8, с. 99], а це сприяє гармонійному вихованню дітей. Учасниками оперного дійства є самі гармонійці, до якого залучаються з раннього віку. Загальна звичка до сцени сприяє і гарній мові дітей.

Оскільки основою економічного життя Ш. Фур'є вважає сільське господарство, а остаточна обробка сільськогосподарських продуктів відбувається на кухні, то кухня, на думку філософа, є одним із найважливіших засобів виховання. Окрім розвитку смаку і нюху, кухня дає багато освітнього матеріалу (наочне вивчення рослин і тварин, відомості з гігієни), тут дитина набуває навички і пізнання в галузі дрібних робіт з продуктами. А також кухня відповідає природному потягові дитини до смачних страв.

Ш. Фур'є, як і Ж. Ж. Руссо, противник раннього навчання дітей. Сучасне йому навчання, Фур'є критикує за те, що дитина спочатку отримує теорію, а потім практику (у ладі ж гармонії дитина до 7 років практично займається трьома десятками різних ремесел і вже сама потребує спертися на вивчення точних наук), за сидячий спосіб навчання за партою упродовж багатьох годин і місяців (а природа дитини прагне активності), за застосування покарань, за одноманітність навчання, за відсутність стимулів навчання.

Отже, Ш. Фур'є у галузі дошкільного виховання висуває чимало оригінальних і цікавих ідей, частина з яких є актуальними і сьогодні. До таких відносимо: принцип природовідповідності виховання, гендерний підхід у вихованні, використання ігор, «гармонічних іграшок», розвиток органів чуття, створення умов для реалізації різноманітних дитячих потреб та інтересів, виховання в малих групах, велика кількість вихователів, поєднання свободи дитини з

цілеспрямованими виховними впливами дорослих. Заслуговує на увагу й шанобливе ставлення до вихователів у суспільстві, а також акцентування уваги на природному покликанні до справи виховання.

Ш. Фур'є своїм попередником у поглядах на виховання дітей уважав Р. Оуена. Вірогідно, що деякі педагогічні положення Оуена (всебічний розвиток дитини, поєднання навчання із виробничою працею і гімнастикою, виховання колективізму), які були перевірені практично, стали для Фур'є підкріпленням його власних ідей.

З-поміж усіх утопістів Роберт Оуен вирізнявся тим, що не тільки писав праці, а й на практиці реалізовував чимало ідей у галузі виховання, зокрема й дошкільного. Нагадаймо, що саме він уперше для дітей 2–5 років організував дошкільні заклади, назвавши їх «дитячими школами» (infantschool), у Нью-Ленарку (Шотландія) на початку XIX ст., які стали частиною «Нового інституту по створенню характеру». Переїхавши в Америку і створивши трудову колонію «Нова гармонія», він також організовує дошкільні заклади для дітей до 5 років.

На підставі практичного досвіду Р. Оуен написав кілька праць, присвячених дошкільному вихованню, зокрема «Про заходи з дошкільного виховання і про школи в Нью-Ленарку», «Нові педагогі в школі для маленьких дітей» [5] та ін. Наполягаючи на громадському вихованні малих дітей, Оуен, з одного боку, прагне уберегти дітей від шкідливих впливів суспільства та, з іншого – організувати спеціальне виховне середовище, оскільки й батьки дітей неосвічені або ж малоосвічені і відповідно не спроможні у повній мірі виховувати дітей. Однак, діти не ізольовані повністю від родини – в обідній час і на ніч діти поверталися до батьків.

Для Оуена мета виховання полягала у гармонійному всебічному розвитку дитини. У дошкільному закладі він пропонує реалізовувати фізичне, моральне, естетичне, розумове виховання за допомогою танців (з двох років), військових вправ, співів (з 4 років), бесід про навколишні предмети, прищеплення моральних понять (що таке «добре» і що «погано»), формування нахилів і звичок, які б сприяли щастю дітей. Для дитячих ігор був створений спеціальний майданчик.

Важливе значення надавалося формуванню соціальних уявлень. У дітей розвивалося почуття товарищескості щодо однолітків. Старші діти позитивною

поведінкою надавали приклад для наслідування молодшими, що, як ми вже бачили, було використано у творах Ш. Фур'є.

У дитячій школі малюків поділяли на чотири групи, на чолі з керівними особами і нянями, які вирізнялися кращими розумовими здібностями у порівнянні з іншими, любов'ю до дітей, терплячістю. За здоров'ям дітей стежив лікар.

Отже, заслуга Р. Оуена для розвитку громадського дошкільного виховання полягає, насамперед, у тому, що він першим організовує спеціальні дошкільні заклади («дитячі школи») і реалізовує на практиці різнобічне виховання дітей за допомогою спеціальних вихователів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Проблема громадського дошкільного виховання розглядалася окремими філософами і педагогами у різні часи, насамперед в утопічних працях, в яких описувалася ідеальна гармонійна держава. Найбільше педагогічних ідей представлено у творах Платона, Т. Кампанелли, Ш. Фур'є, Р. Оуена. Багато їхніх прогресивних ідей уже втілено в практику дошкільного виховання, частина заслуговує на вивчення та реалізацію, зокрема: велика увага дошкільному вихованню з боку держави, поєднання вільного виховання дитини з цілеспрямованими виховними впливами дорослих, створення у закладах дошкільної освіти умов для реалізації різноманітних дитячих потреб та інтересів, поважне ставлення до вихователів у суспільстві та ін.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Василькова Ю. В. Педагогические взгляды Шарля Фурье. М.: Педагогика, 1986. 273 с.
2. Історія дошкільної педагогіки: Хрестоматія / Упор.: З. Н. Борисова, В. З. Смаль. 2-ге вид., допов. К.: Вища школа, 1990. 321 с.
3. Кампанелла Т. Місто Сонця // Мор Т., Кампанелла Т. Утопія. Місто Сонця / Перекл. з лат.; Вступ. сл. Й. Кобова та Ю Цимбалюка. К.: Дніпро, 1988. с. 132–182.
4. Морелли. Кодекс природи // Утопический социализм: Хрестоматія /общ. ред. А. И. Володина. М. Политиздат, 1982. С. 154–173.
5. Оуен Р. Про заходи з дошкільного виховання і про школи в Нью-Ленарку. Нові педагоги в школі для маленьких дітей // Історія дошкільної педагогіки: Хрестоматія / Упор.: З. Н. Борисова, В. З. Смаль. 2-ге вид., допов. К.: Вища школа, 1990. С. 70–73.
6. Рацун А. Б., Радул О. С., Рацун О. А. Історія зарубіжної педагогіки: навч. посібник. Кіровоград, КДПУ ім. В. Винниченка, 2008.
7. Фурье Ш. Новый хозяйственный мир, или

природосообразный социетарный способ действия // Избранные сочинения: в 4 т. Т. III. М.: АН СССР, 1954. С. 113–596.

8. Фурье Ш. О воспитании при строе гармонии / пер. с фр. Г. М. Филиппова / Ред., ввод. статья и примеч. И. И. Зильберфарба. М., 1939. 294 с.

9. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навчальний посібник / Упор. З. Н. Борисова, В. У. Кузьменко / За заг. ред. З. Н. Борисової. К.: Вища школа, 2004. 329 с.

REFERENCES

1. Vasylykova, Yu. V. (1986). *Pedagogicheskiye vzglyady Sharlya Fourier*. [Pedagogical Ideas of Charles Fourier]. Moskva.
2. *Istoriya doshkil'noyi pedahohiky: Khrestomatiya* (1990). [History of Pre-School Pedagogics: a Reader]. Kyiv.
3. Campanella, T. *Misto Soncyu*. [The City of the Sun]. Kyiv.
4. Morelly. *Kodeks prirody*. [The Code of Nature]. Moskva.
5. Ouen, R. *Pro zakhody z doshkil'noho vykhovannya i pro shkoly v Nyu-Lenarku. Novi pedahohy v shkoli dlya malen'kykh ditej*. [About the Activities in Pre-School Upbringing and about Schools in New Lenakru. New Pedagogues in the School for Small Children]. Kyiv.
6. Ratsul, A. B., Radul, O. A. (2000.). *Istoriya zarubizhnoyi pedahohiky: navch. Posibnyk*. [History of Foreign Pedagogy: a Study Guide]. Kirovohrad.
7. Furier, Sh. (1954). *Novyj khozyajstvennyj mir, ili prirodosobraznyj societarnyj sposob dejstviya*. [New Economic World or Nature Matchable Way of Actions]. Moskva.
8. Furier, Sh. (1939). *O vospitanii pri stroie harmonii*. [About the Upbringing in the Order of Harmony]. Moskva.
9. *Khrestomatiya z istoriyi doshkil'noyi pedahohiky*. (2004). [A Reader in History of Pre-School Pedagogy]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РАДУЛ Ольга Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: дошкільне виховання у поглядах утопістів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RADUL Olga Serhiivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Preschool and Primary Education of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Circle of scientific interests: preschool education in the views of utopians.

Стаття надійшла до редакції 08.08.2020 р.